

Bidrag til diskussion om museumsloven

AF PETER LUDVIGSEN 6. februar 1995

Den kulturhistoriske skævvridning

Samarbejde og kollegiale nævn

Forslag

Kolofon

Afsluttet 6. januar 1995

Udformet i forbindelse med kulturpolitisk diskussion, august 1994

Diskussionsoplæg vedrørende revision af museumsloven

Til brug for Museumskonferencen på Nationalmuseet 6. februar 1995

Museumsloven står over for en revision. Den blev sidst revideret i 1989, men dens væsentligste præg er stadig den første samlede lov fra 1976. Siden har museernes samlede aktivitet ændret sig kraftigt. I de mellemliggende årtier har en mangfoldighed udviklet sig, samarbejdsformerne har ændret sig, og formidlingen er forøget kraftigt både kvalitativt og kvantitativt. Igennem sine egne bestemmelser har loven gjort sig selv utidssvarende, først og fremmest via sin rolle som grobund for en frodighed og øget professionalisme.

Museumsloven opererer dels med statslige, landsdækkende centralmuseer som: Nationalmuseet, Statens Museum for Kunst, Zoologisk Museum, Botanisk Museum, dels med et regionalt museumsvæsen med en decentral struktur og dels med en række specialmuseer som f.eks. Teknisk Museum. Strukturen er opbygget omkring et tvungent samarbejde i regionale amtsmuseumsråd og Museumsrådet for København og Frederiksberg kommuner. Centralmuseerne referer til Kulturministeriet, de regionale museer til Statens Museumsnævn og specialmuseerne enten til de enkelte amter eller direkte til Kulturministeriet.

Den kulturhistoriske skævvridning

Museumslovens formålsparagraf drejer sig om bevaringen af den samlede danske kultur. Under loven hører områder som arkæologiske levn, jordfaste fortidsminder og genstande m.v., som stammer fra nyere tid (fra 1660 og op til nutiden).

Til varetagelse af den arkæologiske kulturarv eksisterer Det Arkæologiske Nævn under Statens Museumsnævn, og centralt overvåger Rigsarkivarens Arkæologiske Sekretariat (RAS) bevaringen af den forhistoriske kulturarv, løsfund såvel som faste fortidsminder.

Varetagelsen af kulturarven fra 1660 og op til i dag ligger fortrinsvis på de regionale og statslige museer. Ifølge loven har Nationalmuseet pligt til at være landsdækkende også på dette område, idet § 7, stk. 2 nævner, at museet skal have repræsentative samlinger. Siden lovændringen har Nationalmuseet imidlertid med sin Handlingsplan for Nyere Tid frasagt sig denne forpligtelse bortset fra opgaven med at føre det kulturhistoriske centralregister, som også er omtalt i loven.

Ved lovrevisionen i 1989 blev varetagelsen af nyere tids kulturarv for første gang nævnt med bestemmelserne i § 36 A om, at Kommunalbestyrelsen skal underrette kulturhistoriske museer, som har ansvaret for det ideologiske arbejde i området, når der udfærdiges en lokalplan eller meddelelser om bygnings- eller nedrivningstilladelser, der vil medføre afgørende ændringer i brug af bygninger og

lignende. Samtidig blev en Referencegruppe for Nyere Tid dannet under Statens Museumsnævn, men denne gruppe har ikke samme vægt som Det Arkæologiske Nævn og Rigsarkivarens Arkæologiske Sekretariat, der begge har både magt og midler til deres disposition.

Museumsloven har således et stærkt præg af en høj prioritering af den forhistoriske kulturarv i forhold til nyere tid. Historisk set har dette sin forklaring i arkæologien som forsvar for Nationalstaten: Dokumentation af Danmark som danernes land.

Men næst efter arkæologien er det den agrare kultur, altså bondekulturen, som er bedst dokumenteret, bevaret og formidlet. Også det er af ideologiske årsager: Andelsbondens dokumentation af hans egen kulturhistoriske betydning for dansk identitet.

Den nye museumslov burde derfor give mulighed for en omprioritering og specielt for en opprioritering af den del af de sidste hundrede års kulturarv, som drejer sig om industrikulturen siden begyndelsen af 1800-tallet.

Industrikulturen er den direkte forudsætning for nutidens velfærdssamfund, og denne del af kulturhistorien er ualmindelig ringe prioriteret i museumslovgivningen.

Fra industrikulturen henter store befolkningsgrupper deres identitet og kultur, men hvor næsten hver eneste af landets omkring 200 lokalmuseer fortæller om forhistorien, bondestanden og det lokale borgerskabs kultur, er der kun få museer, som beskæftiger sig med industrikulturen. Hvis vi ser os om i Europa, er denne del af kulturhistorien netop nu inde i et voldsomt boom, næsten alle enkelte tyske delstater bruger f. eks. i øjeblikket enorme summer på bevaringen af industrikulturen, og i Norge har regeringen for nylig afsat 10 millioner kr. pr. år til at indsamle, dokumentere og bevare industrikulturen. Når det gælder bevaringen af de sidste 100 års kulturarv, er det ikke kun manglerne i den nuværende museumslov, som er åbenbare. Der er også tale om uklarhed med hensyn til ansvar og kompetence. Dette kan vises med 3 eksempler:

Medens industrikulturen f.eks. i Norge og Sverige hører ind under Rigsantikvarens og museernes ansvarsområde, er der tale om en adskillelse i Danmark. Rigsantikvaren har ikke ansvar for bygninger og anlæg, som stammer fra perioden efter 1660. Den type bygninger m.v. hører ind under fredningsmyndigheden under Miljøministeriet. Fredningsmyndigheden er Skov- og Naturstyrelsen, og det skal for skams skyld nævnes, at Skov- og Naturstyrelsen glædeligt nok har opprioriteret dokumentationen og bevaringen af industrikulturen (fra de seneste eksempler kan nævnes de landsdækkende kommuneatlas, bevaringsplanerne for Frihavnen og Holmen og DSB's stationsbygninger over hele landet). Der eksisterer naturligvis et samarbejde mellem Skov- og Naturstyrelsen og museerne. Dette er formaliseret igennem Det særlige Bygningssyn, men da lovgivningen findes i flere forskellige love og altså også i en svagt præciseret museumslov, hvad angår perioden efter 1660, er kompetencen omkring de enkelte sager nogen gange uklar. Selvom de lokale museer ofte sidder inde med en stor viden om bevaringsværdige enheder, er det derfor langt fra altid at Skov- og Naturstyrelsen får lejlighed til at samarbejde med museerne om bevaringsplanerne. I det nye forslag til museumslov bør perioden efter 1660, "nyere tid", derfor have en helt anden vægtning, som arkæologien har haft det. Samtidig bør samarbejdet mellem Skov- og Naturstyrelsen og museerne styrkes inden for denne periode. I planlægningsammenhænge kunne man tænke sig museerne som aktive deltagere. Planlægning handler om udvikling, men de kulturhistoriske rammer forholder ingen sig til, som det er nu, og museerne spiller en sand kustoderolle.

Men der er andre glemte områder af historien. Både fredningslovgivningen og museumsloven har glemt

en væsentlig del af den danske kulturarv, nemlig den maritime.

I tæt tilknytning til Handels- og Søfartsmuseet i Helsingør eksisterer der en skibsbevaringsfond, som imidlertid har stærkt begrænsede midler, og hvis aktivitet - som ofte når lovgrundlaget er svagt - er præget af en lille gruppe af interessenter. Men i øjeblikket forsvinder de sidste rester af den maritime danske kultur, nemlig de sidste træskibe og de få gamle jernskibe (f.eks. karolinerne fra så sent som 50'erne). De er i øjeblikket ved at blive enten helt skrottet eller solgt til pengestærke fritidssejlere i udlandet.

Der er ingen tvivl om, at lovrevisionen burde sikre bevaringen af den danske skibsbygningskultur gennem at fastsætte en museal opgave inden for dette område, således at bevægelige enheder kunne bevares på linje med den bevaring, der allerede sker med hensyn til bygning og landskab.

I det hele taget er bevaringspolitik et problem for de danske museer, fordi den er så omkostningsfyldt. Aktiviteterne på museerne er vokset betragteligt i de sidste 10 - 15 år, og museernes egenindtægt er forøget for de flestes vedkommende, medens bevillingerne fra staten er reduceret i den samme periode (for at bruge Arbejdermuseet som eksempel er tilskuddet fra staten stort set fastholdt på samme nominelle niveau fra 1984 til 1994. I denne periode er museets budget femdoblet, og resultatet er, at museet brutto sender 4 gange så mange penge tilbage i de offentlige kasser, som det modtager i statstilskud). For de fleste museer gælder det derfor, at de i stigende grad skal sælge sig selv gennem udstillingerne. Dette er der ikke noget forkert i, faktisk betyder det, at de fleste er nødt til at "oppe sig", og det er kun godt, bl.a. fordi museerne dermed i højere grad indtager en aktiv og kulturskabende rolle. Men i den daglige drift betyder det, at budgettet i stigende udstrækning bruges på publikumsaktiviteter, medens bevaringsaktiviteterne skrumper ind. I Statens Museumsråd kan man hvert år ansøge om ekstra midler til konservering af museernes genstande, men midlerne her er stærkt begrænsede. Som hovedregel kan et museum få tildelt en begrænset sum til en speciel restaureringsopgave, men ingen kan fra de ekstra offentlige midler hente penge til almindelig konservering. Og netop denne del af arbejdet er omkostningskrævende, hvad enten det drejer sig om træ, metal, tekstiler eller malerier.

Specielt (igen) med hensyn til industrikulturens genstande er der her et særligt problem. Disse masseproducerede genstande er ofte blevet fremstillet af billige materialer: Metaller som let ruster, eller kunststoffer som bakelit og plastik, og netop i disse år er der stor risiko for, at mellemkrigstidens kunststoffer som f.eks. bakelit forsvinder praktisk talt ud i den blå luft. Bevaringen af disse tidlige kunstige industriprodukter kræver en ekstra indsats, og den er for omkostningekrævende for noget enkelt museum.

Som en konsekvens af en naturlig stærkere orientering mod de seneste århundreder bør ressourcerne i bred forstand fordeles jævnt, og ikke som nu primært kanaliseres til et i øvrigt velfungerende arkæologisk apparat.

Flere andre lande i Europa har taget dette skridt, også lande med en generelt svagere museumslovgivning end den danske. F.eks. har man i Holland gennem Deltaplanen i de seneste år gennemført et projekt, som bevarer den nyere del af den hollandske kulturarv.

Museernes rolle er defineret som indsamling, bevaring og formidling, men den nævnte øgede aktivitet omkring synliggørelse gennem formidling har anbragt en del museer i en aktiv, kulturskabende rolle, der ikke er tænkt på i den gamle lov. Nutidens museer indsamler, bevarer, formidler og skaber.

Samarbejde og kollegiale nævn

Museumslovens § 18 - 25 påbyder museerne at samarbejde gennem museumsrådene og gennem Statens Museumsnævn. Spørgsmålet er, om tiden er løbet fra denne form for konsensussamarbejde, som stammer tilbage fra den første museumslov, hvor det var åbenlyst, at der var et stærkt behov for samarbejde og koordinering. Museerne er i dag så gensidigt afhængige af hinanden, at samarbejdet er helt naturligt og stort set går uden om både Statens Museumnævn og museumsrådet. Det er derfor et spørgsmål, om den nuværende struktur er optimal, idet de kollegialt sammensatte råd ofte giver uklare sagsbehandlinger og uinteressante, indholdsløse og langvarige møder, medens det professionelle samarbejde foregår på helt andre præcise betingelser. Samtidig dominerer de mange regionale provinsmuseer antalmæssigt, og der er efterhånden en tendens til, at regionale museumsforhold opfattes som normen, medens især specialmuseerne bliver opfattet som undtagelsen.

Forslag

I forbindelse med lovrevisionen burde det overvejes, om ikke

Statens Museumsnævn bør nedlægges og de enkelte museer direkte referere enten til det relevante amt eller direkte til Kulturministeriet. I den sammenhæng ville der givetvis opnås en hurtigere og mere effektiv og smidigere arbejdsgang.

Nyere tid bør opprioriteres. Samtidig kunne et "etnologisk" nævn oprettes, parallelt med det arkæologiske og med samme beføjelser. Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat kunne ændres til et samlet bevaringssekretariat, og man kunne samtidig adskille rigsantikvarfunktionen fra funktionen som Nationalmuseets direktør, således at Rigsantikvaren blev en selvstændig bevaringsinstitution. Det vil styrke både Nationalmuseet og Rigsantikvarembetet. Endelig har museernes ændrede rolle gennem de sidste par årtier gjort den driftmæssige situation vanskelig for specialmuseerne - især for den gruppe, der ikke har lokal forankring. Adskillige af dem tilhører den gruppe af museer, der har udvidet aktiviteterne kraftigt gennem bevidst synliggørelse, somme tider også ved "knopskydning", og derigennem vægtet indtjeningsaktivitet, men er på vej til at ende i en økonomisk fælde, fordi lovens tilskudsrammer ikke har taget højde for specialmuseernes situation.

Samtidig med opprioritering af nyere tid burde en øget professionalisering af museumsvæsenet fortsættes med en forstærkning af Museumshøjskolens arbejde.

Museumshøjskolen blev skabt som et nyt initiativ under den seneste lovrevision i 1989, men dens rammer og midler er alt for små. Flere andre lande har veludviklede videreuddannelsesinstitutioner for museumsfolk, men i Danmark befinder vi os stadig på aftenskoleniveauet. For sine små midler har Museumshøjskolen gennem de sidste år forsøgt især at kvalificere museernes teknikere, registratorer, museumshåndværkere, servicepersonale osv. Museumshøjskolen er fra sin start blevet et godt bud på efteruddannelsen af museets personale, men for at der skal komme noget ordentligt ud af det, skal uddannelsen styrkes og tilføres flere muligheder for at få mulighed for at aflevere studerende med en erhvervsrelevant kompetence.

Kolofon

BIDRAG TIL DISKUSSION OM MUSEUMSLOVEN

Af: Peter Ludvigsen

Udgivet af
Kulturministeriet
Nybrogade 2
1203 København K.
Tlf: 33 92 33 70
Fax: 33 91 33 88

Redaktion
Lone Ømann, Kulturpolitisk Sekretariat

Forside
Tørdokken på Holmen

Grafisk design
Kontrapunkt A/S

Tryk
J.H. Schultz Grafisk A/S

Distribution
Kulturministeriets Publikationscentral
Svend Heltoft
Tlf: 33 11 71 50

Oplag : 1.500

ISBN: 87-87361-04-3

ISBN: 87-87361-04-3